

УДК 37.378

КУЗЬМІНСЬКИЙ Анатолій Іванович –

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка
<https://orcid.org/0000-0001-9338-1882>
e-mail: anatoliy230743@ukr.net

БІДА Олена Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології,
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
<https://orcid.org/0000-0002-0448-0852>
e-mail: tetyanna@ukr.net

КУЧАЙ Олександр Володимирович –

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
<https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>
e-mail: O.kuchai@gmail.com

КУЧАЙ Тетяна Петрівна –

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології,
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
<https://orcid.org/0000-0003-3518-2767>
e-mail: tetyanna@ukr.net

ДОСВІД ФРАНЦІЇ, ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА США У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Одним із важливих завдань, що стоять сьогодні перед світовим співтовариством, є інтеграція систем освіти різних держав у світовий освітній простір [1].

Завдання входження України у міжнародний освітній простір визначене у відповідних урядових документах, спонукає наближення її системи освіти з системами зарубіжних розвинених країн. На реалізацію цього завдання спрямоване вивчення досвіду освіти в передових країнах зарубіжжя. Україна приєдналася до Болонської декларації, чим і підтвердила своє прагнення стати повноцінним учасником освітньої Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку педагогічної освіти, зокрема, проблеми підготовки вчительських кадрів є предметом дослідження вчених різних країн (Н. Абашкіна, Л. Айзікова, А. Джуринський, М. Євтух, В. Єлманова, О. Матвієнко, Н. Махія, О. Мілютіна, Н. Ничкало, Л. Пуховська та інші).

Підтримку всіх освітніх структур країн Європейського Союзу одержали актуальні освітні програми ERASMUS і SOCRATES, які вирізняються інноваційним характером щодо реформування педагогічної освіти в Європі [2, с. 188–189].

Мета статті – виявити особливості організації процесу підготовки фахівців у Франції, США, Великій Британії.

Вклад основного матеріалу дослідження. Діяльність освітньої системи США здійснюється за такими законами: «Про початкову та середню освіту» (1965), «Про

створення Міністерства освіти» (1979), «Про національні цілі освіти» (1990), «Про підготовку до професійної діяльності» (1994) тощо [3]. Під час підготовки вчителів початкової школи студенти опрацьовують три навчальні цикли: загальноосвітній, професійно-педагогічний, педагогічна практика в школі. Як зазначає Л. Мішіна, кожен студент навчається за індивідуально-добраною програмою, що допомагає розкрити його творчий потенціал. Заняття часто являє собою дискусію між викладачем і студентом [2, с. 110].

Найбільш поширеною у США є модель компетентнісно орієнтованої освіти, яка реалізується через посилення зв'язків теоретичної і практичної підготовки [4; 5]. Особлива увага приділяється підготовці педагогічних кадрів до роботи з обдарованими школярами, до навчання юних інтелектуалів, впровадження в навчальний процес індивідуалізації та диференціації навчання, інноваційних технологій [5, с. 180], для чого витрачаються значні кошти.

Тенденція до надання уваги керівництвом держави освіті виявляється в ефективному використанні коштів на освіту понад 110 млрд. доларів США, що перевищує 7 % ВВП; у вдосконаленні програм з предметів для багатьох видів закладів освіти й профілів підготовки; виданні та поширенні фахової науково-методичної літератури високого рівня, що забезпечує новітньою інформацією всіх учителів шкіл [6, с. 100–101].

Проблема вивчення та запозичення американського досвіду до системи освіти в Україні є перспективною у таких аспектах: впровадження інноваційних технологій організації навчального процесу; підготовка педагогічних кадрів до роботи з обдарованими дітьми [5, с. 27].

Сучасний розвиток освітньої системи Великої Британії визначається законодавчо-нормативною базою, що була сформована впродовж останніх 20 років. До неї належать: Закон «Про реформу освіти» (1988), згідно з яким провадиться структурне реформування всіх ланок освіти, метою якої є передача основних знань і навичок [7, с. 76].

Після прийняття названого закону Департамент освіти й науки країни організував спеціальні комісії, які представили навчальні програми, які вже на початку 90-х років почали впроваджуватися в практику роботи. Більшість педагогів Великої Британії виступають за реформу змісту освіти, спрямовану на створення національних стандартів [8, с. 15]. Закон «Про стандартизацію шкільної освіти» (1998 р.) закріплює право уряду визначати державні вимоги до змісту освіти і вказує на обов'язкові для всіх шкіл навчальні предмети. «Закон про педагогічну і вищу освіту» (1998) та «Закон про умови праці та заробітну плату вчителів» (2002) вносять кардинальні зміни до правового статусу вчителів уведенням нових підходів та можливостей щодо професійної кар'єри працюючого педагога, запровадженням нової структури заробітної плати вчителям відповідно до рівня кваліфікації, оптимізацією та зміною структури педагогічного навантаження [7, с. 76].

На думку М. Швед, внутрішньо-шкільний розвиток навчальних планів і програм дає можливість краще використати місцеві ресурси й розв'язувати проблему екологізації відповідно до регіональних умов і проблем [9, с. 25].

Система освіти Великої Британії включає: навчальні заклади дошкільної освіти і виховання для дітей від 3 до 5 років; початкові школи, де навчаються діти від 5 до 11 років (1–6 класи), середні школи (7–11 класи), в яких навчаються діти до 16 років. Що стосується структури системи підготовки вчителя, зазначимо, що після закінчення загальної середньої школи діти можуть продовжити навчання у 12–13 класах старшої середньої школи й у 18 років вступити до університету. Тривалість навчання в університеті залежить від рівня обраної освітньої програми: перший рівень – бакалаврат – 3 роки, другий рівень – магістратура – 1 рік і третій рівень – докторантура – 2 роки. Є й інший шлях продовжити навчання після здобуття середньої освіти – вступити до коледжів подальшої освіти, які пропонують

різноманітні дворічні програми професійної підготовки [7, с. 76]. У Великій Британії існує чіткий розподіл: випускники педагогічних коледжів викладають у початкових та середніх сучасних школах, а випускники педагогічних відділень університетів – у середніх граматичних та публічних школах і меншість з них – у середніх сучасних школах [9].

На педагогічних відділеннях університетів майбутні вчителі не вивчають предмети, які вони будуть викладати в школі. Їх увага сконцентрована на вивченні педагогічних дисциплін та проходженні підпрактики, а також – на факультативних курсах [10, с. 285]. На думку багатьох учених, оптимальним варіантом є комплексна чотирирічна програма підготовки бакалаврів педагогіки. Система ж однорічної практичної підготовки фахівців, яка здійснюється інститутами педагогіки на базі трирічної академічної підготовки, зазнає критики [10].

У 1994 р. було засновано Агентство з підготовки вчителів (Teacher Training Agency ТТА), функції якого полягали у створенні закладів педагогічної освіти; фінансуванні програм підготовки вчителів; сприянні підвищенню престижу педагогічної діяльності; проведенні досліджень, спрямованих на вдосконалення системи підготовки вчителів [11, с. 38].

У Великій Британії останніми роками значних перетворень зазнала освіта під впливом процесу інтернаціоналізації [12, с. 50].

Одним із пріоритетних напрямів реформування освітньої системи Великої Британії є застосування інформаційних і комунікаційних технологій. Зокрема, у нормативному документі «Успіх для всіх. Реформування подальшої освіти та підготовки» (2002) визначена необхідність створення інтелектуального та інформаційного суспільства, в якому кожна людина зможе навчатися упродовж життя [13].

На основі наведених вище даних можна зробити висновок, що ряд учених різних країн виділили основні напрями реформування системи освіти у Великій Британії у контексті інтернаціоналізації, зокрема: підвищення якості освіти; впровадження до навчально-виховного процесу інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток спроможності навчальних закладів успішно втілювати інновації.

Що стосується Франції, то слід зазначити, що педагогічна освіта, яка формувалася упродовж двох століть, сьогодні вважається однією з найбільш передових у світі і залишається національним пріоритетним напрямом розвитку системи освіти, який проголошено законом від 10.07.1989.

Цей закон одержав назву «Закон орієнтації», оскільки визначив магістральні напрями розбудови національної освіти на тривалий період [14, с. 968].

Для підготовки вчителів початкових класів до реформи 1988 р. існували середні педагогічні навчальні заклади – нормальні школи. Як зазначають Е. Бетяєва та Е. Кузьміна [14, с. 50], нормальйони (так називають учнів нормальних шкіл у Франції) набувають практичних умінь і навичок, необхідних для роботи в початкових класах, володіючи доброю методичною підготовкою. Чітко організована педагогічна практика за принципом ускладнення.

Учителі середніх шкіл мали переважно університетську освіту, але існують і Вищі нормальні школи, які готують педагогічні кадри–вчителів коледжів, ліцеїв та початкових нормальних шкіл [14, с. 50–51].

Після реформи (кінець 80-х років) у французькій освітній системі відбулися певні зміни. Значну роль в її організації відіграють нормативні матеріали. Зокрема, 10 липня 1989 р. Національна Асамблея французького парламенту прийняла Програмний Закон «Про загальні принципи організації системи освіти». Закон визначив основні національні пріоритети в галузі освіти на найближчі десятиліття. Починаючи з 1 вересня 1990 р., передбачив створення при кожній академії університетського інституту з професійної підготовки вчителів. Сьогодні у Франції існує 28 академій та 31 УППВ. Університетські інститути підготовки викладачів є незалежними державними навчальними закладами, які належать одному або кільком університетам академії та мають свій бюджет. Головне завдання діяльності УППВ полягає у тому, щоб здійснювати підготовку вчителів з високим рівнем знань, що відповідають вимогам майбутньої спеціальності [15, с. 35]. Крім професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів материнської, початкової школи, у завдання УППВ входить організація стажувань з підвищення кваліфікації викладачів у межах системи неперервної освіти, проведення наукових досліджень у галузі педагогічної науки.

Особливістю професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів у Франції є її здійснення на базі трирічної освіти в одному з університетів, де студенти здобувають спеціальну наукову підготовку, а за її результатами – диплом ліценціата, який свідчить про завершення першого року другого циклу навчання в університеті. Згідно із Законом від 1989 р. далі навчання в УППВ розраховано на два роки, а також педагогічну практику протягом усього періоду навчання в УППВ. Отже, термін навчання для майбутніх

учителів становить п'ять років [16, с. 37-38]. Як зазначає Т. Харченко, професійна підготовка вчителів початкової школи у Франції здійснюється в університетських інститутах підготовки вчителів УППВ (фр. Institut universitaire de formation des maîtres – I.U.F.M.) або в національному центрі дистанційної освіти (фр. Centre national d'enseignement à Distance – C.N.E.D.). Підготовка студентів у названих навчальних закладах здійснюється поряд з іншими, й за такими спеціальностями: вихователь материнської та вчитель початкової школи (фр. Le professeur des écoles).

Вихователь материнської та вчитель початкової шкіл працює з дітьми від 2 до 11 років, тобто починаючи з першого року перебування дитини в материнській школі (укр. дитячий садок) та закінчуючи роботою в останньому класі початкової школи. Майбутні вчителі материнської та початкової шкіл одержують полівалентну освіту й вивчають французьку мову та літературу, математику, історію, географію, експериментальні науки, іноземні мови, музику, танці, методіку й фізичну культуру. Це ті дисципліни, з яких вихователь материнської та вчитель початкової школи повинен уміти організувати навчально-виховний процес [17].

Однією з особливостей французької системи вищої освіти є набір студентів до вищих навчальних закладів без вступних екзаменів. Необхідно було лише представити диплом ліценціата, що свідчить про одержану спеціалізацію з гуманітарного або природничо-математичного профілю. Однак із зростанням престижу вчительської професії за останні роки різко збільшилася кількість тих, хто виявляє бажання здобути педагогічну освіту.

Отже, як зазначає К. Корсак, у Франції частина вищої освіти практично повністю відкрита (це переважно університети), вступ полягає в записі на навчання. Друга частина – закрита, прийом відбувається на підставі строгої селекції кількох претендентів на одне місце, що допомагає відібрати найобдарованішу молодь. До цих Великих шкіл, які гарантують випускникам постійне місце праці, надаючи освіту високого гатунку, вступають за конкурсом до післяшкільних підготовчих класів, програми й вимоги яких вищі, ніж на двох курсах університетів, розраховані на обдарованих дітей. Вступ до класів теж селекційний, лише за рекомендаціями шкіл і ліцеїв. У разі невдачі під час вступу до Великих шкіл випускники підготовчих класів вільно продовжують навчання відразу на третьому курсі університетів (за профілем). Громадськість Франції вважає Великі школи з їхньою системою підготовчих класів, із відбором

талановитих дітей для якісного навчання кращим досягненням національної системи освіти [6, с. 91–96].

Отже, для Франції характерно, що потоки багаторічного відбору талановитих учнів на основі відомого принципу меритократизму зі вступом до елітних великих шкіл через надвисокі конкурсні бар'єри мирно співіснують з абсолютно вільним записом на більшість факультетів численних університетів.

Як бачимо, система педагогічної освіти Франції представлена мережею взаємодіючих між собою державних університетів Міністерства Національної освіти, що реалізують сукупність професійних освітніх програм, які забезпечують формування професійно компетентної особистості педагога на основі принципів демократизації, наступності, відкритості й неперервності [1, с. 4].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Характеристика моделей освіти проаналізованих країн, свідчить про їх різноманітність, особливості, в основі яких лежать національні традиції, самобутність підготовки вчителів кожної країни. Виявлені й спільні тенденції професійної підготовки вчителя в різних країнах: збереження самобутності; застосування новітніх технологій у навчально-виховному процесі, підготовка переважної більшості вчителів в університетах, які переходять на ступеневу підготовку; на підхід до підготовки вчителя все більший вплив мають ідеї неперервної педагогічної освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Закирьянова А. Х. Система профессиональной педагогической подготовки учителей массовой школы Франции на рубеже XX – XXI веков : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / А. Х. Закирьянова. – Екатеринбург, 2004. – 196 с.
2. Махиня Н. В. Педагогічна освіта у Німеччині: історія та сучасність: навч. посіб. з грифом Міністерства освіти і науки України (лист від 10.01.2009 р. № 1.4/18-г-146) / Н. В. Махиня. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – 296 с.
3. Сбруева А. А. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. / А. А. Сбруева. – 2-ге вид., стер. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 320 с.
4. Коваль Л. В. Система підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування загальнонавчальних технологій: дис. ... доктора пед. наук / 13.00.04 / Коваль Л. В. – Бердянськ, 2010. – 539 с.
5. Теличко Н. В. Організація навчання обдарованих молодших школярів у США : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Теличко Н. В. – Ужгород, 2005. – 220 с.

6. Корсак К. В. Система освіти Франції: цілі, структура, досягнення і проблеми / К. В. Корсак // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 91–102.

7. Авшенюк Н. М. Велика Британія / Н. М. Авшенюк // Енциклопедія освіти / Акад.пед.наук України: гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юніком Інтер, 2008. – 1040 с.

8. Воскресенская Н. М. Поиски государственных образовательных стандартов за рубежом / Воскресенская Н. М. // Педагогика. – 1994. – № 2. – С. 112–117

9. Швед М. Екологічна едукація за кордоном і в Україні / М. Швед. – Львів : вид. «Світ», 1997. – 106 с.

10. Кузнецова О. Ю. Развитие мовой освіти у середніх і вищих навчальних закладах Великої Британії другої половини ХХ ст.: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / О. Ю. Кузнецова. – Х., 2002. – 494 с.

11. Задорожна І. П. Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. П. Задорожна. – Тернопіль, 2002. – 332 с.

12. Лістарова Ж. Ю. Пріоритетні напрями реформування освітньої системи Великої Британії у контексті інтернаціоналізації / Ж. Ю. Лістарова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – Київ : ДОВ Київ; Вінниця : «Вінниця», 2008. – Вип. 19. – С. 43–47.

13. Success for all: Reforming further education and training [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.education.gov.uk>

14. Бетяева Е. Я., Кузьмина Е. Н. Подготовка учителей во Франции / Бетяева Е. Я., Кузьмина Е. Н. // Подготовка учителей в развитых капиталистических странах. – М. : МГПИ, 1983. – С. 44–64.

15. Лабазина Л. Н. Современная система профессиональной подготовки учителей во Франции: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Л. Н. Лабазина. – Ярославль, 1999. – 198 с.

16. Legras J.-M. Des IUFM pour l'unification de la formation des maitres / Legras J.-M. // Cahiers pédagogiques. – 1995. – № 335. – P. 37–38.

17. Харченко Т. Г. Професійна підготовка вчителів початкової та середньої шкіл у сучасній Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7551/97/>

REFERENCES

1. Zakyryanova, A. Kh. (2004). *Systema professional'noy pedahohycheskoy podgotovky uchiteley massovoy shkoly Frantsyy na rubezhe XX–XXI vekov*. [The system of professional pedagogical training of teachers of the French Mass School at the turn of the XX–XXI centuries]. Ekaterynburh.
2. Makhynya, N. V. (2010). *Pedahohichna osvita u Nimechchyni: istoriya ta suchasnist': navch. posib. z*

hryfom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. [Teacher Education in Germany: History and Modernity]. Cherkasy: CHDTU.

3. Sbruyeva, A. A. (2004). Porivnyal'na pedahohika. [Comparative pedagogy]. Sumy.

4. Koval', L. V. (2010). *Systema pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly do zastosuvannya zahal'nonavchal'nykh tekhnolohiy*. [The system of preparing future primary school teachers for the use of general technology]. Berdyans'k.

5. Telychko, N. V. (2005). Orhanizatsiya navchannya obdarovanykh molodshykh shkolyariv u SSHA. [Organizing training for gifted junior high school students in the USA]. Uzhhorod.

6. Korsak, K. V. (2001). *Systema osvity Frantsiyi: tsili, struktura, dosyahnennya i problem*. [The education system of France: goals, structure, achievements and challenges]. Kyiv.

7. Avshenyuk, N. M. (2008). *Velyka Brytaniya*. [United Kingdom]. Kyiv.

8. Voskresenskaya, N. M. (1994). *Poysky hosudarstvennykh obrazovatel'nykh standartov za rubezhom*. [Searching for state educational standards abroad]. Moscow.

9. Shved, M. (1997). *Ekolohichna edukatsiya za kordonom i v Ukraini*. [Екологічна едукація за кордоном і в Україні]. L'viv.

10. Kuznetsova, O. YU. (2002). *Rozvytok movnoyi osvity u serednikh i vyshchyykh navchal'nykh zakladakh Velykoyi Brytaniyi druhoyi polovyny XX st.* [Розвиток мовної освіти у середніх і вищих навчальних закладах Великої Британії другої половини]. Harkiv.

11. Zadorozhna I. P. (2002). *Osoblyvosti metodychnoyi pidhotovky vchyteliv anhliys'koyi movy u Velykiy Brytaniyi*. [Features of methodological training of English teachers in the UK]. Ternopil'.

12. Listarova, ZH. YU. (2008). *Priorytetni napryamy reformuvannya osvitynoyi systemy Velykoyi Brytaniyi u konteksti internatsionalizatsiyi*. [Priority areas for reforming the UK education system in the context of internationalization]. Kyiv.

13. Success for all: Reforming further education and training. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.education.gov.uk>

14. Betyaeva, E. YA., Kuz'myna, E. N. (1983). *Podhotovka uchyteliv vo Frantsiyi*. [Подготовка учителей во Франции]. Moscow.

15. Labazyna, L. N. (1999). *Sovremennaya systema professional'noy podhotovky uchyteliv vo Frantsyyi*. [A modern system of teacher training in France]. Yaroslavl'.

16. Legras, J.-M. Des IUFM pour l'unification de la formation des maitres. / Legras J.-M. // Cahiers pédagogiques. – 1995. – № 335.

17. Kharchenko, T. H. Profesiyna pidhotovka vchyteliv pochatkovoyi ta seredn'oyi shkil u suchasnyy Frantsiyi. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://studentam.net.ua/content/view/7551/97/>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КУЗЬМІНСЬКИЙ Анатолій Іванович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка.

Наукові інтереси: педагогіка, модернізація вищої школи, порівняльний аналіз.

БІДА Олена Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: педагогіка, модернізація вищої школи, порівняльний аналіз.

КУЧАЙ Олександр Володимирович – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України.

Наукові інтереси: педагогіка, модернізація вищої школи, порівняльний аналіз.

КУЧАЙ Тетяна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: педагогіка, модернізація вищої школи, порівняльний аналіз.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KUZMINSKY Anatoly Ivanovich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Member-correspondent of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, O. Dovzhenko Glukhiv National Pedagogical University.

Circle of scientific interests: pedagogy, modernization of higher education, comparative analysis.

BIDA Olena Anatolyevna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian Institute. Ferenc Rakoti II.

Circle of scientific interests: pedagogy, modernization of higher education, comparative analysis.

KUCHAY Oleksandr Volodymyrovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

Circle of scientific interests: pedagogy, modernization of higher education, comparative analysis.

KUCHAY Tatiana Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian Institute. Ferenc Rakoti II.

Circle of scientific interests: pedagogy, modernization of higher education, comparative analysis.

Стаття надійшла до редакції 09.08.2019 р.